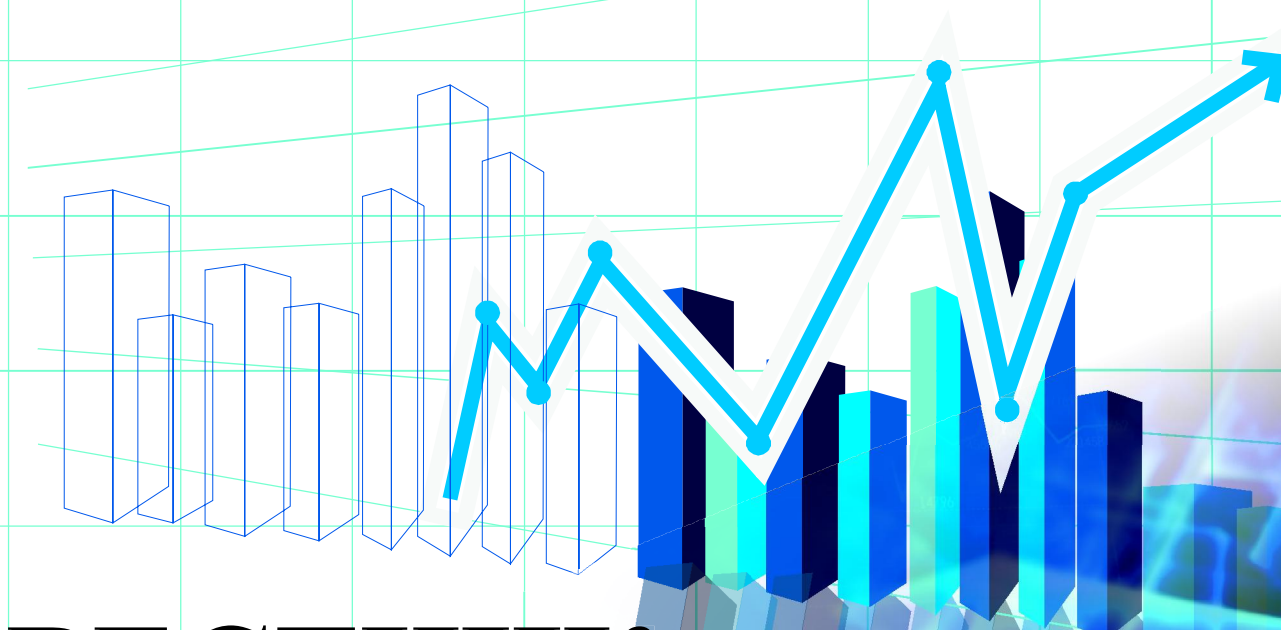

ISSN 2304-7216

Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университетінің **ЖАРШЫСЫ**

ВЕСТНИК Казахского университета экономики, финансов и международной торговли

№ 2(39)/2020

УНИВЕРСИТЕТ ЖАРШЫСЫ • № 2(39)/2020 • ВЕСТНИК УНИВЕРСИТЕТА

ISSN 2304-7216

9

Қазақ экономика,
қаржы және
халықаралық сауда
университетінің

ЖАРҒЫСЫ

2009 жылдан бастап шығарылады

№2(39)
2020

ВЕСТНИК

Казанского университета
экономики, финансов
и международной
торговли

издается с 2009 года

Главный редактор:

С.А. Абдымананов – ректор КазУЭФМТ,
академик МАН ВШ, д.пед.н., профессор математики

Заместитель главного редактора:

Б.С. Есенгельдин – д.э.н., профессор

Научный редактор:

Б.Т. Аймурзина – д.э.н., профессор

Ответственный редактор:

Г.С. Укубасова – PhD, к.э.н., ассоц. профессор

Редакционная коллегия:

<i>А. Агапова</i>	PhD, США
<i>Л. Васа</i>	PhD, профессор (Венгрия)
<i>Т.В. Шталь</i>	д.э.н., профессор (Украина)
<i>Т.В. Воронина</i>	д.э.н., профессор (Россия)
<i>А.А. Бексултанов</i>	д.э.н., профессор (Кыргызстан)
<i>Е. Әмірбекұлы</i>	д.э.н., профессор (Казахстан)
<i>А.Н. Токсанова</i>	д.э.н., профессор (Казахстан)
<i>З.К. Жаныбаева</i>	к.э.н., доцент (Казахстан)
<i>М.Ж. Каменова</i>	д.э.н., профессор (Казахстан)
<i>М.К. Алиев</i>	д.э.н., профессор (Казахстан)
<i>Д.М. Турекулова</i>	д.э.н., профессор (Казахстан)
<i>А.Х. Галиева</i>	д.э.н., ассоц. профессор (Казахстан)
<i>Р.Д. Берназарова</i>	технический секретарь (Казахстан)

Свидетельство о постановке на переучет периодического печатного издания,
Информационного агентства и сетевого издания № KZ67VPY00015604 от 03.10.2019 г.
Выдано Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан

МАЗМҰНЫ

ЭКОНОМИКА

<i>Раимбеков Ж.С., Сыздықбаева Б.У.</i> Көлік пен экономикалық өсудің өзара әсері мен байланысын эконометрикалық талдау.....	5
<i>Утибаев Б.С., Аленова Қ.Т., Тұрарбеков М.А.</i> Инновациялық дамуды мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктің қамтамасыз етуі	15
<i>Шайкин Д.Н., Омаров Ж.Ж., Әбутәліп Д.О., Фоот Ю.В.</i> Қазақстанда АӨК қолдаудағы мемлекеттік бағдарламалардың жүзеге асырылуы туралы мәселе	23
<i>Ибраимова С.Ж., Титков А.А., Эрнараров Т.Я., Каримбергенова М.К.</i> Өнімнің сапасын арттыру бойынша іс-шараларды әзірлеудің шетелдік тәжірибесі	31
<i>Байбусинова Г.К., Токсанова А.Н., Галиева А.Х., Уқубасова Г.С.</i> Кәсіпорынның инновациялық дамуына әсер ететін факторлар	41
<i>Шакеев С.С., Байбосынов С.Б., Невматулина К.А.</i> Арнайы экономикалық аймақтардың экономикалық мәні және олардың жіктелуі	50
<i>Орынбекова Г.А., Төлегенова Ж.Ө., Рахметова Р.Ө.</i> Қазақстан экономикасының жасыл өсуіне инвестициялар	58
<i>Емелина Н.К., Курманалина А.Қ., Қалқабәева Г.М., Құдайбергенова С.Қ.</i> Қазақстан Республикасының тұрақты дамуын үлгілеу және болжамдау	68
<i>Наренова А.Н., Кенжебаева М.Т., Бялова А.К., Жантаева А.М.</i> Қазақстанның тұрақты экономикалық дамуының факторлары	77
<i>Рахметулина Ж.Б., Бержанова А.М.</i> Қазақстанның ғылыми-технологиялық дамуды сипаттайтын көрсеткіштер бойынша халықаралық рейтингтердегі орны	87
<i>Икматова Э.Б., Дулатбекова Ж.А., Толысбаева М.С.</i> Аграрлық туризм қазіргі жағдайда ауылшаруашылығының экономикалық даму факторы ретінде	96

МЕНЕДЖМЕНТ ЖӘНЕ МАРКЕТИНГ

<i>Сүндетұлы Ж., Нукешева А.Ж., Бейсенғалиев Б.Т., Айнаканова Б.А.</i> Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенінің тиімділігі	105
<i>Тукибаева К.Б., Закирова М.С., Праневич А.А.</i> Инновациялық белсенділік туристік саланың бәсекеге қабілеттілігін дамыту факторы ретінде	114
<i>Төреханова А.О., Смыкова М.Р., Тютюнникова М.В.</i> Қазақстандағы шағын бизнестің даму динамикасын талдау	123
<i>Шалболова У.Ж., Разакова А.А., Маханов С.С., Шошанов С.Б.</i> Аймақтың мұнай-газ компанияларының қызметіндегі тәуекелдерін талдау	133
<i>Тасмаганбетов А.Б., Тасмаганбетова С.Ж., Көшкінбаев А.К.</i> Қазіргі жағдайдағы тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын дамыту ерекшеліктері	143
<i>Айтжанова Д.Н., Кунязова С.К., Каримбергенова М.К.</i> Жас кәсіпкерлікті дамыту	150
<i>Каримов Г.Б., Жуманова Б.К., Саймаганбетова Г.А., Жунусова А.А.</i> Ұйым қызметкерлерін басқарудағы кадрлық тәуекелдер	159
<i>Ғалымқызы Г., Аширбекова Л.Ж.</i> Алматы агломерациясының даму мүмкіндіктері	167
<i>Дурру О.</i> Жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарының инновациялық дамуының ерекшеліктері	176

ҚАРЖЫ ЖӘНЕ ЕСЕП

<i>Утибаева Г.Б., Жұнұсова Р.М., Ахметова Д.Т.</i> Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының қаржылық тұрақтылығын салыстырмалы бағалау	183
<i>Алиев М.К., Досмаганбетов Н.С.</i> Қазақстан Республикасында құрылыс материалдары өндірісіндегі кәсіпорындардың инновациялық қызметін талдау	192
<i>Елшібаев Р.Қ.</i> Кәсіпорынның қаржылық жағдайын талдаудың теориялық мәселелері	201
<i>Құраш Н.П., Есенова Г.Ж.</i> Ислам қаржысының даму кезеңдері мен тарихы: отандық және шетелдік тәжірибе	210
<i>Тұралин Ә.З., Байтеңізев Д.Т., Сатқанова Р.Г.</i> Солтүстік Қазақстан облысында төртінші деңгейдегі бюджетті қалыптастыру	219
<i>Исаева А.Т.</i> Бірыңғай жинақтау зейнетақы қорының инвестициялық қызметін талдау және бағалау	227
<i>Алибекова Б.А., Жуматаева Б.А., Абжетова А.Т.</i> Қазақстан Республикасындағы сыртқы мемлекеттік аудит органдарының сараптамалық-талдау қызметін жетілдіру бағыттары	236
<i>Жақсыбекова Г.Н., Сауранбай С.Б., Серикбаева Ж.Д.</i> Авиациялық компанияның құнын бағалау әдістері	244

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИКА

<i>Раимбеков Ж.С., Сыздыкбаева Б.У.</i> Эконометрический анализ взаимовлияния и связи транспорта и экономического роста	5
<i>Утибаев Б.С., Аленова К.Т., Турарбеков М.А.</i> Государственно-частное партнерство в обеспечении инновационного развития	15
<i>Шайкин Д.Н., Омаров Ж.Ж., Әбутәліп Д.О., Фоот Ю.В.</i> К вопросу о реализации государственных программ поддержки АПК в Казахстане	23
<i>Ибраимова С.Ж., Титков А.А., Эрнараров Т.Я., Каримбергенова М.К.</i> Зарубежный опыт разработки мероприятий по повышению качества продукции	31
<i>Байбусинова Г.К., Токсанова А.Н., Галиева А.Х., Укубасова Г.С.</i> Факторы, влияющие на инновационное развитие предприятия	41
<i>Шакеев С.С., Байбосынов С.Б., Невматулина К.А.</i> Экономическая сущность специальных экономических зон и их классификация	50
<i>Орынбекова Г.А., Тулегенова Ж.У., Рахметова Р.У.</i> Инвестиции в зеленый рост экономики Казахстана ..58	
<i>Емелина Н.К., Курманалина А.К., Калкабаева Г.М., Кудайбергенова С.К.</i> Моделирование и прогнозирование устойчивого развития Республики Казахстан	68
<i>Наренова А.Н., Кенжебаева М.Т., Бялова А.К., Жантаева А.М.</i> Факторы устойчивого экономического развития Казахстана	77
<i>Рахметулина Ж.Б., Бержанова А.М.</i> Казахстан в международных рейтингах по показателям, характеризующим научно-технологическое развитие	87
<i>Икматова Э.Б., Дулатбекова Ж.А., Толысбаева М.С.</i> Аграрный туризм как фактор экономического развития сельского хозяйства в современных условиях	96

МЕНЕДЖМЕНТ И МАРКЕТИНГ

<i>Сүндетұлы Ж., Нукешева А.Ж., Бейсенғалиев Б.Т., Айнаканова Б.А.</i> Эффективность агропромышленного комплекса Казахстана	105
<i>Тукибаева К.Б., Закирова М.С., Праневич А.А.</i> Инновационная активность как фактор развития конкурентоспособности туристской отрасли	114
<i>Туреханова А.О., Смыкова М.Р., Тютюнникова М.В.</i> Анализ динамики развития малого бизнеса в Казахстане	123
<i>Шалболова У.Ж., Разакова А.А., Маханов С.С., Шошанов С.Б.</i> Анализ рисков в деятельности нефтегазовых компаний региона	133
<i>Тасмаганбетов А.Б., Тасмаганбетова С.Ж., Кошкинбаев А.К.</i> Особенности развития инфраструктуры жилищно-коммунального хозяйства в современных условиях	143
<i>Айтжанова Д.Н., Кунязова С.К., Каримбергенова М.К.</i> Развитие молодежного предпринимательство... 150	
<i>Каримов Г.Б., Жуманова Б.К., Саймагамбетова Г.А., Жунусова А.А.</i> Кадровые риски в управлении персоналом организации	159
<i>Галымкызы Г., Аширбекова Л.Ж.</i> Возможности развития Алматинской агломерации	167
<i>Дурру О.</i> Особенности инновационного развития предприятий легкой промышленности	176

ФИНАНСЫ И УЧЕТ

<i>Утибаева Г.Б., Жунусова Р.М., Ахметова Д.Т.</i> Сравнительная оценка финансовой устойчивости сельскохозяйственных предприятий	183
<i>Алиев М.К., Досмаганбетов Н.С.</i> Анализ инновационной деятельности предприятий производства строительных материалов в Республике Казахстан	192
<i>Елишбаев Р.Қ.</i> Теоретические вопросы финансового анализа предприятия	201
<i>Құраш Н.П., Есенова Г.Ж.</i> История и этапы развития исламских финансов: отечественный и зарубежный опыт	210
<i>Туралин А.З., Байтенизов Д.Т., Сатканова Р.Г.</i> Формирование бюджета четвертого уровня в Северо-Казахстанской области	219
<i>Исаева А.Т.</i> Анализ и оценка инвестиционной деятельности единого накопительного пенсионного фонда ..227	
<i>Алибекова Б.А., Жуматаева Б.А., Абжетова А.Т.</i> Направления совершенствования экспертно-аналитической деятельности органов внешнего государственного аудита в Республике Казахстан	236
<i>Джаксыбекова Г.Н., Сауранбай С.Б., Серикбаева Ж.Д.</i> Методы оценки стоимости авиационной компании	244

CONTENTS

ECONOMICS

<i>Raimbekov Zh., Syzdykbayeva B.</i> An econometric analysis of the interaction and relationship of transport and economic growth	5
<i>Utibayev B., Alenova K., Turarbekov M.</i> Public private partnership in ensuring innovative development	15
<i>Shaikin D., Omarov Zh., Abutalip D., Foot Yu.</i> To the issue on the implementation of state AIC support programs in Kazakhstan	23
<i>Ibraimova S., Titkov A., Ernazarov T., Karimbergenova M.</i> Foreign experience of development of events to increase product quality	31
<i>Baibussinova G., Toxanova A., Galiyeva A., Ukubassova G.</i> Factors affecting the innovative development of the enterprise	41
<i>Shakeyev S., Baibossynov S., Nevmatulina K.</i> Economic essence of special economic zones and their classification	50
<i>Orynbekova G., Tulegenova Zh., Rakhmetova R.</i> Investments in green growth of Kazakhstan economy	58
<i>Yemelina N., Kurmanalina A., Kalkabayeva G., Kudaibergenova S.</i> Modeling and forecasting of sustainable development of the Republic of Kazakhstan	68
<i>Narenova A., Kenzhebayeva M., Blyalova A., Zhantayeva A.</i> Factors of sustainable economic development of Kazakhstan	77
<i>Rakhmetulina Zh., Berzhanova A.</i> Kazakhstan in international rankings on indicators that characterize scientific and technological development	87
<i>Ikmatova E., Dulatbekova Zh., Tolysbayeva M.</i> Agricultural tourism as a factor of economic development of agriculture in modern conditions	96

MANAGEMENT AND MARKETING

<i>Sundetuly Zh., Nukesheva A., Beisengaliev B., Ainakanova B.</i> The efficiency of the agro-industrial complex of Kazakhstan	105
<i>Tukibayeva K., Zakirova M., Pranevich A.</i> Innovative activity as a factor of development of competitiveness of the tourism industry	114
<i>Turekhanova A., Smykova M., Tyutyunnikova M.</i> Analysis of the dynamics of small business development in Kazakhstan	123
<i>Shalbolova U., Razakova A., Makhanov S., Shoshanov S.</i> Risk analysis in the activities of oil and gas companies in the region	133
<i>Tasmaganbetov A., Tasmaganbetova S., Koshkinbayev A.</i> Development features of infrastructure of housing and communal services in modern conditions	143
<i>Aitghanova D., Kunyazova S., Karimbergenova M.</i> Development of youth entrepreneurship	150
<i>Karimov G., Zhumanova B., Saymagambetova G., Zhunussova A.</i> HR risks in organization personnel management	159
<i>Galymkyzy G., Ashirbekova L.</i> Opportunities for development of Almaty agglomeration	167
<i>Durru O.</i> Features of innovative development light industry enterprise	176

FINANCE AND ACCOUNTING

<i>Utibaeva G., Zhunussova R., Akhmetova D.</i> Comparative estimation of financial stability of agricultural enterprises	183
<i>Aliyev M., Dosmaganbetov N.</i> Analysis of innovative activity of enterprises producing construction materials in the Republic of Kazakhstan	192
<i>Yelshibayev R.</i> Theoretical issues of financial analysis of the enterprise	201
<i>Kurash N., Yessenova G.</i> The history and stages of Islamic finance development: domestic and foreign experience	210
<i>Turalin A., Baitenizov D., Satkanova R.</i> Formation of the fourth level budget in the North-Kazakhstan region	219
<i>Issayeva A.</i> Analysis and evaluation of investment activities of the unified accumulative pension fund	227
<i>Alibekova B., Zhumatayeva B., Abzhetova A.</i> Directions for improving the expert-analytical activities of the external state audit bodies in the Republic of Kazakhstan	236
<i>Jaxybekova G., Sauranbay S., Serikbaeva J.</i> Methods of valuation of the aviation company	244

key macro-indicators of the AIC, medium-term forecasts were made. These forecasts are reliable, since the initial mathematical dependencies have small deviations from the corresponding polylines, which is confirmed by insignificant values of such verification coefficients as the residual autocorrelation coefficient (r) and the average approximation error (MAPE). The results of the forecasts can be used in the practical activities of state bodies that regulate the sphere of agriculture under monitoring the implementation of programs for the development of agriculture in the Republic of Kazakhstan.

УДК 338.35
ГРНТИ 06.81.12

С.Ж. Ибраимова, к.э.н., ассоциированный профессор¹

А.А. Титков, к.э.н., ассоциированный профессор²

Т.Я. Эрназаров, к.т.н., ассоциированный профессор²

М.К. Каримбергенова, доктор PhD²

Казахский университет технологии и бизнеса¹

г. Нур-Султан

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова²

г. Павлодар

e-mail: madina.pavlodar@mail.ru

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗРАБОТКИ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ПОВЫШЕНИЮ КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ

В статье рассмотрены и проанализированы современные научные школы, производственно-экономические подходы к обеспечению качества на современных предприятиях, фирмах, компаниях ведущих зарубежных стран. Особое внимание акцентировано на опыт США, Японии, стран Европы. Цель научной статьи – установить закономерности общей мировой практики и философии формирования организационно-хозяйственных мероприятий по повышению качества выпускаемой продукции. Объектом исследования выступают производственно-хозяйствующие субъекты зарубежных стран. В ходе проведенного исследования обозначены и конкретизированы мероприятия, ориентированные на качество в компаниях США, цикл планирования по уровням качества в компаниях США. Систематизированы характерные особенности европейского подхода к решению проблем качества, а также элементы японского менеджмента качества. С учетом зарубежного опыта разработки мероприятий по повышению качества продукции, обозначены пути повышения качества продукции на казахстанских предприятиях. Основными методами исследования послужили – сравнение, аналогия, анализ и синтез, системный подход, метод прогнозирования, методы индукции и дедукции, метод проектирования гипотез. Результаты научного исследования могут найти практическое применение в системе функционирования региональных промышленных предприятий малого и среднего бизнеса, ориентированных на применения инноваций и новых технологий в производстве.

Ключевые слова: качество продукции, школа качества, управление качеством, планирование качества, обучение качеству, политика качества, «кружки» качества, потребители, между-

народные стандарты качества, проблемы качества.

Кілт сөздер: өнімнің сапасы, сапа мектебі, сапаны басқару, сапаны жоспарлау, сапаға оқыту, сапа саясаты, сапа «үйірмелері», тұтынушылар, халықаралық сапа стандарттары, сапа мәселелері.

Keywords: product quality, quality school, quality management, quality planning, quality training, quality policy, quality «circles», consumers, international quality standards, quality problems.

JEL classification: M11

Введение. Повышение качества выпускаемой продукции является одной из актуальных задач для казахстанских промышленных предприятий. Решение этой задачи связано с множеством факторов, таких как совершенствование системы управления предприятия в целом, системы менеджмента качества как неотъемлемой его части, оптимизация способов организации производственного процесса, модернизация оборудования, внедрение новейших технологий, использование труда.

В условиях развитых рыночных отношений каждое предприятие, фирма, компания, каждый предприниматель-бизнесмен должны иметь четкую и выработанную стратегию в области качества выпускаемой продукции с учетом ее ориентации на обеспечение конкурентоспособных позиций в заданном рыночном сегменте. Без «стратегического видения» перспектив производственно-хозяйственной деятельности, без поиска долгосрочных «качественных» преимуществ невозможно достичь эффективного функционирования бизнес-процессов в предпринимательской и производственно-хозяйственной деятельности.

Снижение качества продукции, при всех прочих равных условиях, снижает ее конкурентоспособность. Ухудшение конкурентоспособности продукции приводит к появлению обратных тенденций: уменьшению объема продаж, снижению прибыли и рентабельности, снижению возможностей экспорта. С учетом данных факторов и тенденций, существует необходимость постоянной, целенаправленной, комплексной работы товаропроизводителей по повыше-

нию конкурентоспособности продукции, за счет улучшения качества. Также выпуск качественной изделий способствует увеличению объема реализации и рентабельности капитала, росту престижа предприятия в лице постоянных потребителей. Потребление продукции более высокого качества и большей потребительской стоимости уменьшает удельные издержки пользователей и обеспечивает более полное удовлетворение потребностей.

Все вышеизложенное требует постоянного и системного поиска современных научных подходов к обеспечению качества в системе производственно-хозяйственной деятельности современного предприятий. Данные тенденции становятся особо актуальны в условиях глобализации экономических процессов, росту мировой торговли.

Цель научной статьи – установить закономерности общей мировой практики и философии формирования организационно-хозяйственных мероприятий по повышению качества выпускаемой продукции.

Задачами исследования являлись: уточнение понятийного аппарата качества продукции, изучение мирового опыта обеспечения качества продукции, выработка путей повышения и обеспечения качества продукции применительно к казахстанским предприятиям.

Обзор литературы. В современной экономической теории и науке термин качество продукции имеет несколько вариативных определений. При всех прочих равных условиях, для трактовки понятия качества могут применяются различные вариатив-

ные подходы, где в основу качества заложены такие системные элементы, как свойства продукции, характеристика продукции, степень и уровень соответствия продукции требованиям потенциальных потребителей. Так, например, данные подходы рассматриваются в работах американского ученого-экономиста Джека Кампанеллы [1].

Следует отметить, а также можно утверждать, что качество продукции может носить как объективный характер, так и субъективный.

Объективность качества – формируют набор свойств продукции и факторов влияния. Субъективность качества формирует полезность продукции, которая обуславливается возможностью соответствия свойств продукции удовлетворять потребности субъекта (потребителя) [2].

Как прямое и косвенное следствие, объективность придает качеству относительно статический характер и определяется конструкторами, дизайнерами, инженерами, предприятиями-производителями. Субъективность качества означает его динамичность, при этом характер качества будет всегда меняться в зависимости от мнения потребителей. Данные аспекты отмечаются в научных работах большинства авторов ближнего и дальнего зарубежья [3, 4, 5].

Особое внимание качеству, как системному динамическому процессу, было уделено внимание в научных исследованиях американского ученого Эдварда Деминга [5].

В современной литературе отмечается, что уровень качества определяется степенью полезности продукции, которая формируется как синергия «качества произведенной продукции (quality)» и «удовлетворенностью потребности потребителей (need)».

С учетом реальной производственно-хозяйственной практики производителей (предприятий, фирм, компаний) и рыночным поведением потребителей, качество продукции, логически по своей природе,

является, с одной стороны, весьма посредственным и «нейтральным» понятием. С другой стороны, теория и современная практика показывают, что качество может иметь как положительные, так и отрицательные атрибуты:

- положительный атрибут – «отличное», «хорошее», «среднее» качество;
- отрицательный атрибут – «неудовлетворительное» качество [1, 2].

При любом обстоятельстве, если продукция произведена и приобретена потребителем, качество присутствует и имеет место в том или ином атрибутивном состоянии.

Основная часть. В настоящее время в современной теории и практике считается, что имеются три фундаментальные научные школы об управлении качеством на предприятиях:

- американская научная школа качества;
- европейская научная школа качества;
- японская научная школа качества.

Особое внимание качеству производимой продукции стало уделяться в середине XX века в США. Данный факт был связан с динамичными тенденциями становления и развития промышленности, прежде всего машиностроения, производства товаров народного потребления. В данном временном аспекте, в промышленном секторе США, в большом количестве начали производить автомобили, телевизоры, холодильники для удовлетворения системно возрастающего спроса. Рост спроса ориентировал предприятия на увеличение производственных мощностей и производственной программы, при этом высокий уровень качества оставался на «втором» плане. Как следствие, невысокое качество продукции, явилось серьезной проблемой для промышленности США, не только на региональных уровнях, но и на национальном уровне. Стратегия повышение уровня качества производимой продукции – рассматривалась единственной альтернативой в сло-

жившейся ситуации [6, 7].

В США решение проблем качества было сосредоточено на двух приоритетах:

- государственная политика защиты американских компаний (таможенные пошлины, государственные квоты);
- реформирование системы производственного менеджмента.

В рамках второго приоритета на промышленных предприятиях было решено уделять большое внимания решению таких проблемных аспектов, как: прямая и косвенная мотивация рабочих; создание кружков качества; статистические методы контроля; повышение сознательности служащих и управляющих; учет расходов на качество; разработка специально-целевых программ повышения качества; материальное стимулирование за достигнутый уровень качества [6, 7].

В общем виде мероприятия, ориентированные на качество в компаниях США, представлены в соответствии с рисунком 1.

К концу XX века в США управление качеством было сосредоточено на его комплексном планировании. Данная функция отводилась службе качества. Между тем имелись значительные резервы качества в рамках потребителей внутреннего технологического процесса.

В перспективе на предприятиях началась комплексная кампания обучению качеству в рамках корпоративного уровня. Инструментами решения проблем качества выступали: инвестиции в новые технологии; инвестиции в разработку новых видов инновационной и высокотехнологичной продукции; выработка новых организационных решений взаимодействие между рабочими и менеджерами [7, 8].

Взамен на долгосрочную перспективу, американские компании диверсифицировали планирование качества строго на определенный период. Цикл планирования включает шесть взаимосвязанных уровней, представленных в соответствии с таблицей 1.

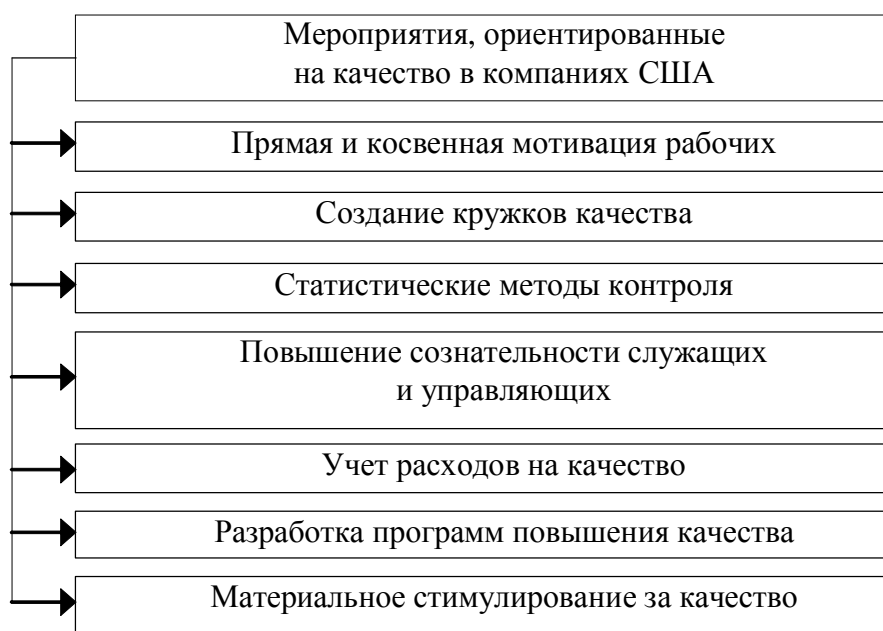

Рисунок 1. Мероприятия, ориентированные на качество в компаниях США *

* Составлен авторами по источникам [6, 7]

Цикл планирования по уровням качества в компаниях США *

Уровень планирования	Содержание планирования
Цель	Обоснование существования фирмы, которое нельзя часто изменять
Принцип действия	Является основой деятельности фирмы (редко корректируется)
Задачи предприятия	Определяют долгосрочное направление деятельности фирмы (10-20 лет)
Заданные параметры эффективности	Выражают количественные результаты, которые фирма хочет достичь
Стратегия	Определяет способы достижения заданных параметров эффективности
Тактика	Средство для реализации намеченной стратегии (обычно кратковременные задачи на 1-2 года)

* Составлена авторами по источникам [7, 8]

В комплексе, проводя исследования, актуально выделить следующие специфические особенности опыта США в области обеспечения качества производимой продукции на промышленных предприятиях:

- системный и четкий контроль качества изготовления продукции с использованием методов математической статистики;
- высокий уровень сосредоточения на процессе планирования производства по КРІ показателям качества;
- администрирование качества со стороны ТОП-менеджмента;
- совершенствование общего менеджмента [7, 8].

В странах Европы еще до завершения XX века была сформирована межстрановая философия качества, общее видение которой изложено в серии стандартов ИСО. Также был создан единый рынок в области стандартов качества с участием организаций, занимающихся сертификацией качества и разрабатывающих соответствующие стандарты качества.

Для реализации такой стратегии потребовались:

- единые законодательные требования;
- единые стандарты;
- единые процессы проверки и подтверждения качества [8].

В конце XX века президенты 14 крупных Европейских компаний подписали соглашение о создании Европейского фонда управления качеством (ЕФУК) [9, 10, 11].

В целом, характерные особенности европейского подхода к решению проблем качества представлены в соответствии с рисунком 2.

На промышленных компаниях Японии менеджмент качества развивался на принципах американского опыта. Прежде всего Японские менеджеры прошли обучение у американских ученых в области качества и как следствие, стали активно внедрять новые полученные знания в производственную деятельность. Одним из атрибутов качества стало успешное использование контрольных карт для управления технологическим процессом. Также был внедрен цикл Деминга. На ведущих фирмах Японии применялся системно-процессный подход [12, 13].

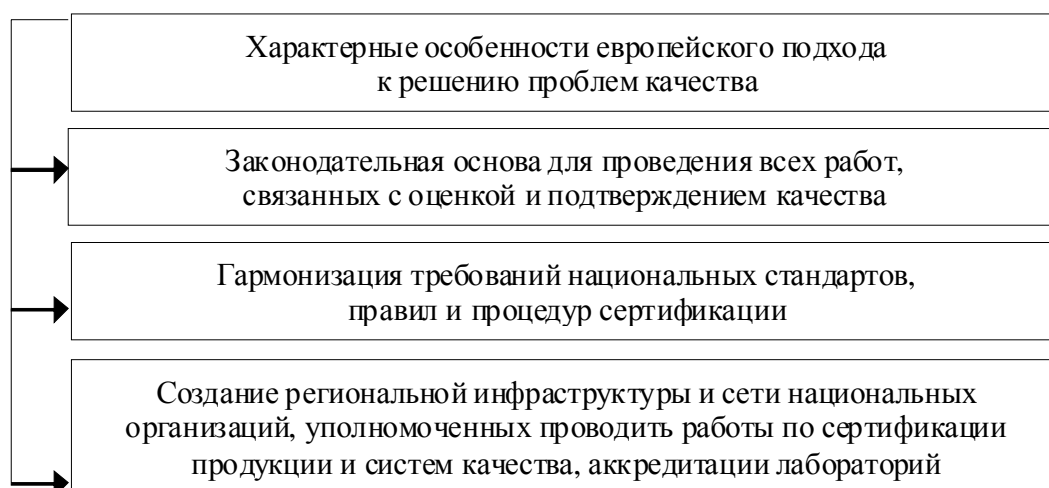

Рисунок 2. Характерные особенности европейского подхода к решению проблем качества *

* Составлен авторами по источникам [9, 10, 11]

Отличительные элементы японского подхода к управлению качеством представлены в соответствии с рисунком 3.

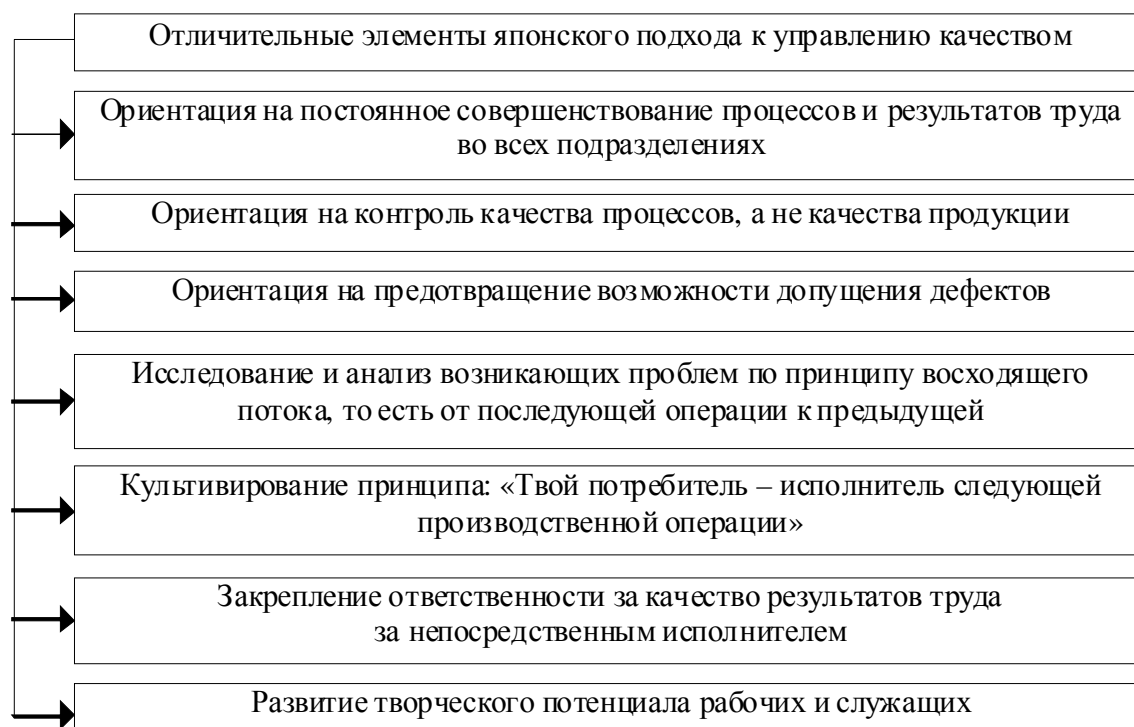

Рисунок 3. Отличительные элементы японского подхода к управлению качеством *

* Составлен авторами по источникам [12, 13]

Главная фундаментальным атрибутом концепции «японского качества» – стала безупречная выстроенная технология производственного процесса. Высокий уровень технологичности достигался за счет:

- вычислительной техники;
- инновационного сырья и материалов;
- новых спроектированных автоматизированных систем проектирования инновационной продукции с высокими атрибутами качества;
- долгосрочная кооперация между японскими предприятиями, в том числе поставщиками комплектующих;
- инвестиции в обучение HR.

Долгосрочная кооперация обеспечила переход на распространенную в Японии систему доверия, что позволило минимизировать временные издержки, логистические затраты, инвестиции в системы контроллинга [12, 13].

Топ-менеджеры японских компаний

полагают, что факторами качества, в соответствии с рисунком 4, выступают: общая корпоративная философия качества – 90% и обучение HR – 10% [12, 13, 14].

В системе управления качеством на японских предприятиях реализован принцип заинтересованности и участия каждого работника на основе программы, получившей название «Пять нулей». Программа подразумевает:

- не создавать условия для появления дефектов;
- не передавать дефектную продукцию на следующую стадию производственного процесса;
- не принимать дефектную продукцию с предыдущей стадии производства;
- не изменять не при каких условиях технологические режимы производства;
- не повторять выявленные ошибки на всех стадиях производства.

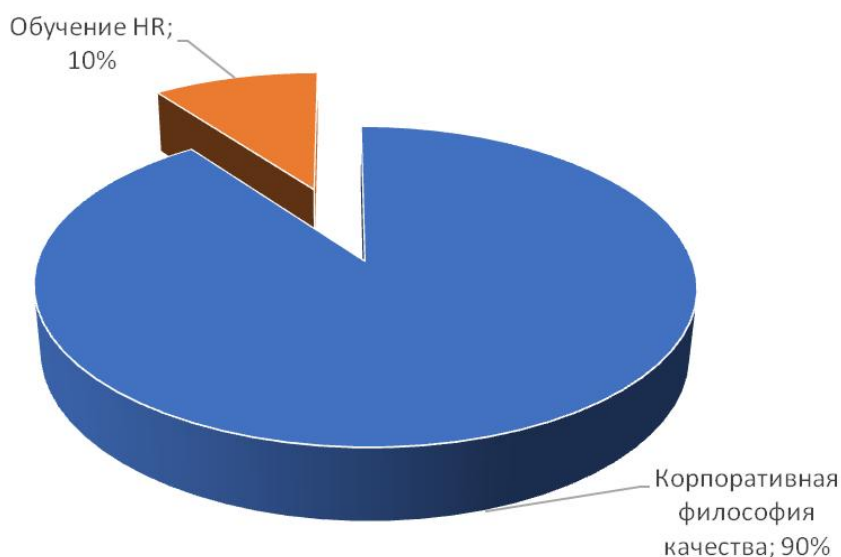

Рисунок 4. Структура факторов влияния на качество в компаниях Японии *

* Составлен авторами по источникам [12, 13, 14]

В целом, в отношении к проблеме качества в Японии можно выделить следующие отличительные особенности:

- широкое внедрение научных разработок в области управления и технологии;
- высокая степень компьютеризации всех операций управления, анализа и контроля за производством;
- максимальное использование творческой активности работников, систематическому и повсеместному обучению персонала.

Выводы. Проведенные исследования зарубежного опыта разработки мероприятий по повышению качества продукции показывают, что имеет место высокий уровень схожести систем управления и повышения качеством в работе американских и японских компаний. В США и Япо-

нии был сформирован инновационный подход к философии качества, в рамках которого качество – находится в зависимости от качества всех процессов, протекающих на предприятии. Данный подход не противоречит политики качества в странах Европы, где качеству стало особое внимание уделяться на мезо- и макроуровнях.

Рассмотренный опыт, может получить широкое применение в практике казахстанских промышленных предприятий, по таким направлениям, как: создание в рамках предприятий кружков по качеству (японский опыт); внедрение и использование дополнительных международных стандартов качества, создание расширенной инфраструктуры в разрезе регионов по поддержке качества в системе функционирования малого и среднего предпринимательства (европейский опыт).

ЛИТЕРАТУРА

1. Кампанелла Д. Экономика качества: Основные принципы и их применение [Текст] / Д. Кампанелла. – М.: Стандарты и качество, 2015. – 230 с.
2. Качество продукции. Критический анализ существующих определений. https://ru.wikipedia.org/wiki/Качество_продукции.
3. Берновский Ю.Н. Стандарты и качество продукции: Учебно-практич. пособие. Ю.Н. Берновский. – (Высшее образование) [Текст] / Ю.Н. Берновский. – М.: Форум, 2017. – 256 с.
4. Магомедов Ш.Ш. Управление качеством продукции: Учебник [Текст] / Ш.Ш. Магомедов, Г.Е. Беспалова. – М.: Дашков и К., 2016. – 336 с.
5. Деминг Э. Менеджмент нового времени: Простые механизмы, ведущие к росту, инновациям и доминированию на рынке: пер. с англ. [Текст] / Э. Деминг. – М.: Альпина Паблишер, 2019. – 192 с.
6. Рамперсад Х. TPS-LEANSIXSIGMA. Новый подход к созданию высокоэффективной компании: пер. с англ. [Текст] / Х. Рамперсад, А. Эль-Хомси. – М.: Стандарты и качество, 2015. – 415 с.
7. Теппинг Д. Бережливый офис. Управление потоками создания ценности: пер. с англ. [Текст] / Д. Теппинг, Т. Шукер. – М.: Стандарты и качество, 2012. – 410 с.
8. Харрингтон Д. Совершенство управления изменениями: искусство совершенствования управления изменениями: пер. с англ. [Текст] / Д. Харрингтон. – М.: Стандарты и качество, 2015. – 188 с.
9. Харрингтон Д. Совершенство управления проектами: искусство совершенствования управления проектами: пер. с англ. [Текст] / Д. Харрингтон, Т. Макнеллис. – М.: Стандарты и качество, 2014. – 229 с.

10. Шокина Л. И. Оценка качества менеджмента компаний: Учебн. пособие для вузов по спец. «Финансы и кредит» [Текст] / Л.И. Шокина. – М.: КНОРУС, 2015. – 344 с.
11. Имаи М. Гемба Кайдзен: Путь к снижению затрат и повышению качества: пер. с англ. [Текст] / М. Имаи. – М.: Альпина Бизнес Букс: Приоритет, 2015. – 345 с.
12. Оу И. Японский менеджмент: прошлое, настоящее и будущее [Текст] / И. Оу. – М.: ЭКСМО, 2014. – 159 с.
13. Кобаяси И. 20 ключей к совершенствованию бизнеса: практическая программа революционных преобразований на предприятиях [Текст] / И. Кобаяси; пер. А.Н. Стреляжникова. – М.: Стандарты и качество, 2014. – 248 с.
14. Конти Т. Качество в XXI веке. Роль качества в обеспечении конкурентоспособности и устойчивого развития [Текст] / Т. Конти; ред.: Е. Кондо, Г. Ватсон. – М.: Стандарты и качество, 2014. – 279 с.

REFERENCES

1. Kampanella D. Ekonomika kachestva: Osnovnye principy i ih primeneniye [Tekst] / D.Kampanella. – М.: Standarty i kachestvo, 2015. – 230 s. [in Russian].
2. Kachestvo produkci. Kriticheskij analiz sushchestvuyushchih opredelenij. https://ru.wikipedia.org/wiki/Качество_продукции [in Russian].
3. Bernovskij Yu.N. Standarty i kachestvo produkci: Uchebno-praktich. posobie Yu.N. Bernovskij. – (Vysshee obrazovanie) [Tekst] / Yu.N. Bernovskij. – М.: Forum, 2017. – 256 s. [in Russian].
4. Magomedov Sh.Sh. Upravlenie kachestvom produkci: Uchebnik [Tekst] / Sh.Sh. Magomedov, G.E. Bepalova. – М.: Dashkovi K., 2016. – 336 s. [in Russian].
5. Deming E. Menedzhment novogo vremeni: Prostye mekhanizmy, vedushchie k rostu, innovaciyam i dominirovaniyu na rynke: per. s angl. [Tekst] / E. Deming. – М.: Al'pinaPablisher, 2019. – 192 s. [in Russian].
6. Rampersad H. TPS-LEAN SIX SIGMA. Novyj podhod k sozdaniyu vysokoeffektivnoj kompanii: per. s angl. [Tekst] / H. Rampersad, A. El'-Homs. – М.: Strandarty i kachestvo, 2015. – 415 s. [in Russian].
7. Tepping D. Berezhlivyj ofis. Upravlenie potokami sozdaniya cennosti: per. s angl. [Tekst] / D. Tepping, T. SHuker. – М.: Standarty i kachestvo, 2012. – 410 s. [in Russian].
8. Harrington D. Sovershenstvo upravleniya izmeneniyami: iskusstvo sovershenstvovaniya upravleniya izmeneniyami: per. s angl. [Tekst] / D. Harrington. – М.: Standarty i kachestvo, 2015. – 188 s. [in Russian].
9. Harrington D. Sovershenstvo upravleniya proektami: iskusstvo sovershenstvovaniya upravleniya proektami: per. s angl. [Tekst] / D. Harrington, T. Maknellis. – М.: Standarty i kachestvo, 2014. – 229 s. [in Russian].
10. Shokina L.I. Ocenka kachestva menedzhmenta kompanij: Ucheb. Posobie dlya vuzov po spec. «Finansy i kredit» [Tekst] / L.I. SHokina. – М.: KNORUS, 2015. – 344 s. [in Russian].
11. Imai M. Gemba Kajden: Put' k snizheniyu zatrat i povysheniyu kachestva: per. s angl. [Tekst] / M. Imai. – М.: Al'pina Biznes Buks: Prioritet, 2015. – 345 с.
12. Ou I. YAponskij menedzhment: proshloe, nastoyashchee i budushchee [Tekst] / I. Ou. – М.: EKSMO, 2014. – 159 s. [in Russian].
13. Kobayasi I. 20 klyuchej k sovershenstvovaniyu biznesa: prakticheskaya programma revolyucionnyh preobrazovanij na predpriyatiyah [Tekst] / I. Kobayasi I.; per. A.N. Stre-

Iyazhnikova. – М.: Standarty i kachestvo, 2014. – 248 s. [in Russian].

14. Konti T. Kachestvo v XXI veke. Rol' kachestva v obespechenii konkurentosposobnosti i ustojchivogo razvitiya [Tekst] / T. Konti; red.: E. Kondo, G. Watson. – М.: Standarty i kachestvo, 2014. – 279 s. [in Russian].

С.Ж. Ибраимова, А.А. Титков, Т.Я. Эрнazarов, М.К. Каримбергена

**ӨНІМНІҢ САПАСЫН АРТТЫРУ БОЙЫНША ІС-ШАРАЛАРДЫ ӘЗІРЛЕУДІҢ
ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ**

Андатпа

Мақалада қазіргі заманғы ғылыми мектептер, қазіргі заманғы кәсіпорындарда, фирмаларда, жетекші шет елдердің компанияларында сапаны қамтамасыз етудің өндірістік-экономикалық тәсілдері қарастырылған және талданды. АҚШ, Жапония, Еуропа елдерінің тәжірибесіне ерекше назар аударылды. Ғылыми мақаланың мақсаты-жалпы әлемдік практика заңдылықтарын және шығарылатын өнімнің сапасын арттыру бойынша ұйымдастыру-шаруашылық іс-шараларын қалыптастыру философиясын белгілеу. Зерттеу объектісі шет елдердің өндірістік-шаруашылық субъектілері болып табылады. Жүргізілген зерттеу барысында АҚШ компанияларындағы сапаға бағытталған іс-шаралар, АҚШ компанияларындағы сапа деңгейі бойынша жоспарлау циклі белгіленген және нақтыланды. Сапа проблемаларын шешуге еуропалық тәсілдің тән ерекшеліктері, сондай-ақ жапондық сапа менеджменті элементтері жүйелендірілген. Өнімнің сапасын арттыру бойынша іс-шараларды әзірлеудегі шетелдік тәжірибені ескере отырып, қазақстандық кәсіпорындарда өнім сапасын жоғарылату жолдары белгіленді. Зерттеудің негізгі әдістері-салыстыру, аналогия, талдау және синтез, жүйелік тәсіл, болжау әдісі, индукция және дедукция әдістері, гипотезаларды жобалау әдісі. Ғылыми зерттеу нәтижелері өндірісте инновациялар мен жаңа технологияларды қолдануға бағытталған шағын және орта бизнестің аймақтық өнеркәсіп кәсіпорындарының жұмыс істеу жүйесінде практикалық қолдануды таба алады.

S. Ibraimova, A. Titkov, T. Ernazarov, M. Karimbergenova

**FOREIGN EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF EVENTS TO INCREASE
PRODUCT QUALITY**

Annotation

The article considers and analyzes modern scientific schools, production and economic approaches to quality assurance in modern enterprises, firms, companies of leading foreign countries. Particular attention is focused on the experience of the USA, Japan, and European countries. The purpose of the scientific article is to establish the laws of general world practice and the philosophy of the formation of organizational and economic measures to improve the quality of products. The object of the study are production and business entities of foreign countries. In the course of the study, activities focused on quality in US companies and a planning cycle for quality levels in US companies were identified and concretized. The characteristic features of the European approach to solving quality problems, as well as elements of Japanese quality management, are systematized. Taking into account foreign experience in developing measures to improve product quality, ways to improve product quality at Kazakhstani enterprises are identified. The main research methods were - comparison, analogy, analysis and synthesis, a systematic approach, forecasting method, induction and deduction methods, hypothesis design method. The results of scientific research can find practical application in the functioning system of regional industrial enterprises of small and medium-sized businesses, focused on the application of innovations and new technologies in production.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, инфраструктура, бюджет, расходы бюджета, цифровизация, умный город, стандарт, безопасность, инновации, технологии.

Keywords: housing and utilities, infrastructure, budget, budget expenditures, digitalization, smart city, standard, security, innovation, technology.

Кіріспе. Көптеген жылдар бойы тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық мәселелері қоғамның назарында, мемлекеттің әлеуметтік саясатының басым бағыттарының бірі болып табылады, бұқаралық ақпарат құралдарында үнемі жарияланып отырады. Бұл ретте тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық отандық экономиканың ең ірі салаларының біріне жатқызылады.

Тұрғын үй-коммуналдық саланы басқаруда елеулі өзгерістерсіз оның тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету мүмкін емес екені анық. Мәселе макроэкономикалық сипатқа ие болады, сондықтан тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық саласындағы экономикалық дағдарысты еңсеру, оның тұрақты жұмыс істеуі мен дамуын қамтамасыз ету жалпы мемлекеттік міндетке айналады және экономиканы түбегейлі реформалауды, осы саланы ұйымдастыру мен басқаруды талап етеді.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты қайта ұйымдастыру жөніндегі қазіргі заманғы іс-шаралар осы экономикалық жүйенің, тұрғын үй және коммуналдық шаруашылықтың қосалқы жүйелерінің екі негізгі құрамдас ерекшеліктерін ескермейді, олар элементтер құрамымен, белгілерімен және нарықтық жағдайларда жұмыс істеу үдерісімен ерекшеленеді. Бұл оларға реформалаудың бірыңғай моделін қолдануды қиындатады және тұтастай алғанда тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықтың дағдарыстық жай-күйін нашарлатады. Қазіргі уақытта құрамдас элементтердің, олардың қасиеттерінің, байланыстары мен қатынастарының, құрылымдық және функционалдық тәуелділіктердің барлық жиынтығында экономикалық жүйе ретінде тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты басқару мәселелерін шешуге

жүйелі көзқарас талап етіледі.

Осы мақаланың мақсаты тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын дамытудың қазіргі заманғы мәселелерін зерттеу және оны жетілдіру жолдарын ұсыну болып табылады.

Зерттеудің жалпы ғылыми әдіснамалық негізіне ғылыми абстракция әдісі, сондай-ақ талдау мен топтастырудың статистикалық әдістері жатқызылады.

Әдебиеттік шолу. Коммуналдық шаруашылық, атап айтқанда, құрылыс саласы әлемнің барлық елдерінде мәселесі жоғары сала болып табылады. Тұтынушылар қызметтердің құны мен сапасына, ал мемлекет – осы саланы қолдауға жұмсалатын жоғары шығындарға және төмен тиімділікке наразы. Көптеген елдер бұл саланы өзара байланысты ұйымдастырушылық, экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, қаржылық және техникалық іс-шаралар кешенінің көмегімен реттейді.

Қазақстан Республикасының «Тұрғын үй қатынастары туралы» Заңына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі «тұрғын үй қатынастары және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын әзірлейді және олардың жүзеге асырылуын ұйымдастырады» [1].

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық (ТКШ) ұғымын анықтаудың негізгі қиындықтары, біздің ойымызша, А.А. Мартынова [2] тепе-тең емес жүйе болып табылатын саланың бірқатар сипаттамаларымен түсіндіріледі: кешен құрамына кіретін құрылымдар бірқатар сандық және сапалық айырмашылықтарға ие; ТКШ кешенінің өзі неғұрлым ірі және күрделі жүйенің құрамдас бөлігі болып табылады – муниципалдық білім беру/өңірдің экономикасы; елдің ТКШ

– біртекті емес өңірлік құрылымдардың кешені; сыртқы экономикалық тұрақсыздық жүйенің аса тұрақсыз жай-күйіне әкеледі.

Ю.А. Тихомиров, ТКШ – бұл нарықтық қатынастарға көшу жағдайында тұтас дамып келе жатқан әлеуметтік-экономикалық организм [3].

Басқа авторлар тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын басқарудың әдістерін [4] және мемлекет тарапынан реттеу тәсілдерін [5] зерттеген.

Көптеген авторлар [6, 7, 8] тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығының инфрақұрылымын «ақылды қала» ұғымымен байланыстырады. Олар ақылды қалаларды зияткерлік, сандық немесе шығармашылық деп сипаттайды, көптеген атрибуттарға негізделген, олардың мүдделі тараптардың өзара қарым-қатынасын басқару және өмірдің барлық салаларында ақпараттық технологиялық инфрақұрылымды пайдалану қабілетін ашады.

Негізгі бөлім. Қазақстан Республикасында 2009 жылы жарғылық капиталына

мемлекет 100% қатысатын «Тұрғын үй коммуналдық-шаруашылығын жаңғырту мен дамытудың қазақстандық орталығы» акционерлік қоғамы (АҚ) құрылды. Оның негізгі мақсаты тұрғын үй коммуналдық-шаруашылығының қызметін жетілдіруге байланысты мемлекеттік саясатты іске асыру [9].

Елдің инновацияларды енгізу және барлық салаларды цифрландыру бағытын ескере отырып, компания инфрақұрылымдық тұрғын үй кешенінде «цифрлық экономиканың» негізгі өнімдерін енгізуге байланысты қызмет істеп отыр.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымының даму сипаты мен деңгейінің ерекшелігі онда қалыптасқан экономикалық жағдайға, демек, қаржыландыру жүйесіне байланысты.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын ұстау жөніндегі шығыстарды басым көлемде мемлекет көптеген әлеуметтік қызметтерді коммерцияландыруға жол бермей, өзіне алады, бұл туралы 1-кестенің деректері куәландырады.

Кесте 1

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық шығындарының мемлекеттік бюджеттігі алатын орны *

Атауы	2016 жыл	2017 жыл	2018 жыл	2019жыл
Жалпы шығындар (млрд теңге), оның ішінде	9 430, 6	12 485,4	11 346,1	13 535,6
Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық шығындары (млрд теңге)	507,2	688,4	749,0	913,7
үлес салмағы (%)	5,4	5,5	6,6	6,8

* Авторлармен [10] негізінде әзірленген

Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджетінде тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық шығындары 6% мөлшерінде. Бұл шығындар көбінесе құлау аймағына түскен, тұрғындарға арналған тұрғын үйлерге, инженерлік-коммуникациялық инфрақұрылымның құрылысын аяқтауға, тұрғызылып жатқан тұрғын үйлерге магистраль-

дық жылу желісін және сыртқы электрмен қатамасыз ету желісінің құрылысына бөлінген.

Нәтижесінде, коммуналдық шаруашылықтар инфрақұрылымдарының коммуналдық шаруашылықтардың тұрақтылығы мен өміршеңдігін арттыруға ықпал ету және көптеген келешектегі теңестіру және ше-

шімдер қабылдау үдерісінің интеграциялық қажеттілігі бар. Мұндай шешімдер жиі «ақылды» деп аталады. Қазіргі уақытта «зияткерлік қалаларды» құру жөніндегі бірқатар жоспарлар мен жобаларды іске асыру бастапқы сатыда. Бұдан басқа, технология қызметтерін көрсетуді қоса алғанда, коммуналдық инфрақұрылым өнімдері мен қызметтері үшін халықаралық сауданы ұлғайту бар.

Қазақстан Республикасында Smart city тұжырымдамасын іске асыру шеңберінде тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын және жылу, су бөлу жүйелерін автоматтандыру бойынша шаралар көзделген [11].

Smart city қала тұрғындарының өмір сүру сапасын, экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, қажетті инновациялық, энергия тиімді инфрақұрылым құру, жергілікті және шетелдік туристер үшін халықаралық бәсекеге қабілетті өнімдер мен қызметтерді әзірлеу, тұрақты дамуды қамтамасыз ету үшін ақпараттық коммуникативтік технологияларды оңтайлы пайдаланады.

Қазақстанда Smart City саласындағы ұлттық стандарттар бекітілген. Олар қалалық үдерістерді орталықтандырылған басқарудың түбегейлі жаңа мүмкіндіктеріне қойылатын бірыңғай талаптарды регламенттейді. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты реттейтін стандартқа ҚР СТ ISO 37151-2016 «Коммуналдық шаруашылықтың зияткерлік инфрақұрылымы. Жұмыс көрсеткіштері жүйесіне қойылатын қағида-даттар мен талаптар» жатады. Бұл стандарт коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымының пайдалану сипаттамаларының көрсеткіштерін үйлестіру үшін қағида-даттарды қамтиды және талаптарды белгілейді, талдау үшін, соның ішінде коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымдарының зияткерлік және қорғалуына ұсынымдар береді [12].

Коммуналдық шаруашылықтардың инфрақұрылымы, мысалы, энергия тұтыну,

сумен жабдықтау, тасымалдау, қалдықтарды басқару, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар коммуналдық шаруашылықтардың жұмысы мен қызметін қолдау үшін негіз қалаушы болып табылады. Коммуналдық шаруашылықтардың инфрақұрылымына инвестициялар коммуналдық шаруашылықтардың халықаралық деңгейде танылған мақсаттарына қол жеткізу кезінде коммуналдық шаруашылықтар үшін қажетті шарт болып табылады. Адамның қызметі жердің қабілеттілігінен асып түсетіні дәлелденген. Сондықтан қосымша инфрақұрылымды талап ету (мысалы, өмір сүру деңгейін және ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру) кейде тұрақты даму жолдарына қайшы келеді.

Коммуналдық қызмет көрсету – бұл жабдықтар мен коммуникациялардың қызмет ету мерзімін ұзартуға мүмкіндік беретін ТКШ және ғимараттар мен құрылыстардың инженерлік инфрақұрылымын тиімді басқару. Коммуналдық шаруашылықта тұрғын және қызметтік ғимараттардың энергия тиімділігін арттыру, пайдалану көрсеткіштеріне негізделі отырып, ТКШ құрылымын оңтайландыру мен дамытудың жолдары мен бағыттарын айқындауда маңызды роль атқарады.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымы ұзақ мерзімді келешегі бар жобаларды салада іске асыру керек. Ол үшін Smart city тұжырымдамасына негізделген ақпараттық және коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану қажет. Smart city тұжырымдамасын қолданудың тәжірибелік пайдасына мыналар жатқызылуы мүмкін:

– тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымының жайлылығы мен қол жетімділігін қамтамасыз ету. Ақылды инфрақұрылым коммуналдық салаға экономикалық тиімділікті арттыруға және қоршаған ортаға жүктемені азайтуға көмектеседі;

– тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымының қауіпсіздігіне

жағдай жасау. Қауіпсіз инфрақұрылым ұғымы үй шаруашылықтары мен аса маңызды объектілерді бақылау камераларымен, қашықтан бақылау және басқару датчиктерімен жарақтандыруды ғана емес, сондай-ақ ыңғайлы паркинг ұйымдастыруды, балалар аулаларын және т.б. қамтиды.

Қорытынды. Осылайша, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын жақсарту үшін мынадай стратегиялық бағыттар ұсынылады:

1) тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымына бөлінетін бюджет қаражатының мөлшерін нақты белгілеу қажет. Қазіргі уақытта бөлінетін бюджет қаражаты негізінен халыққа қосымша қызмет-

тер көрсету емес, инфрақұрылым объектілерін ұстауға пайдаланылады;

2) тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықта мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті пайдалануды ұйымдастырудың пәрменді тетігін жасау (газ және жылу желілерін, қазандықтарды қайта жаңарту және жаңғырту).

3) тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымын ұстауда Smart city тұжырымдамасын пайдалану мүмкіндіктерін кеңейту. Бұл тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық инфрақұрылымының жайлылығын, қол жетімділігін және қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қолайлы жағдайлар жасауға алып келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Тұрғын үй қатынастары туралы» Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 16 сәуірдегі №94 Заңы. http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000094_

2. Мартынова А.А. Основные методы управления системой жилищно-коммунального хозяйства // Молодой ученый. – 2012. – №7. – С. 103-107 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/42/5120/>.

3. Энергосбережение в жилищной и коммунальной сфере / Под общ. ред. проф. Л.Н. Чернышова. – М., Екатеринбург: Изд-во «ИРА УТК», 2008. – 426 с.

4. Слияков Ю.В. Менеджмент в жилищно-коммунальном хозяйстве. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 350 с.

5. Петров С.В. Саморегулирование в жилищно-коммунальном хозяйстве: современные проблемы и перспективы развития. – М.: МАКС Пресс, 2012. – 132 с.

6. Paskaleva K. A. The smart city: A nexus for open innovation? // Intelligent Buildings International. – 2011. – № 3(3). – P.153–171.

7. Zygiaris S. Smart city reference model: Assisting planners to conceptualize the building of smart city innovation ecosystems // Journal of the Knowledge Economy. – 2013. – №4(2). – P. 217–231.

8. Rafael Achaerandio et.al. Smart Cities Analysis in Spain. – IDC White Paper. – September 2011. <http://www.slideshare.net/cibbva/idcwp38-t-print>.

9. «Тұрғын үй коммуналдық-шаруашылығын жаңғырту мен дамытудың қазақстандық орталығы» АҚ. <https://zhkh.com.kz/kk>.

10. Исполнение государственного бюджета. Статистический бюллетень Министерства финансов Республики Казахстана на 1 января 2020 года. http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES://portal_content/mf/kz.ecc.roles/kz.ecc.anonymous/kz.ecc.anonymous/kz.ecc.anonym_budgeting/budgeting/reports_fldr

11. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы №827 қаулысы. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>